

“Hi ha gent que, per una crítica, encara em guarda rancor”

Joaquim Molas i Batllori (Barcelona 1930) és crític i historiador de la literatura, i això, en el seu cas, vol dir haver format generacions de professors, haver ressenyat centenars de llibres i publicat moltes edicions crítiques i obres de divulgació, a més d'haver-se encarregat de dirigir les populars col·leccions “Les millors obres de la literatura” —catalana, universal i del segle XX.

Joaquim Molas s'asseu en una taca vella i atrotinada (desgastada pel pes de moltes hores de lectura) de la sala menjador del seu pis del carrer de Provença, i es prepara per iniciar l'entrevista. Jo, però, abans de començar, l'observo i intento d'entrellucar, en la seva fesomia cansada, de gestos lents, l'extraordinària part d'història de la literatura catalana que sé que conté. No puc: massa història per a només dos ulls. I li faig la primera pregunta, i ell encén la primera de moltes cigarretes. I després tot és fum i literatura.

—Com esteu d'ençà que us vau jubilar? Deveu tenir molt temps lliure...

—**Estic absolutament lligat a la feina: em demanen pròlegs, conferències, articles, tinc projectes... Això vol dir que sóc viu, el dia que no me'n demanin voldrà dir que hauré mort.**

—El també crític i activista cultural Joan Triadú sovint ha dit que tota la seva tasca professional ha estat guiada i supeditada a una forta consciència civcopatriòtica, a un afany de fer país. És aquest, també, el vostre cas?

—**Sí i no. Jo sempre he estat molt supeditat a la meva feina, que és molt absorbent. I aquesta feina, en principi, no tenia res de civcopatriòtica. (Ara estic intentant de diferenciar-me de Triadú.) Jo he estat un professional, i amb una consciència, això és evident, perquè per dedicar-te a aquesta feina als anys quaranta havies de tenir una determinada consciència. Ara, el moment que trio la**

mev especulacions, la trio en el buit. Perquè jo no tenia cap sortida professional. Per què ho vaig fer? Per consciència, però sobretot perquè allò m'agradava, i vaig apostar per allò que m'agradava. I vaig tenir sort, perquè muntàrem l'Autònoma. Però hagués pogut no tenir sort i hagués seguit fent el mateix. Jo no diria que prenguéss la meva decisió per raons cíviques. Encara que també n'hi havia.

—Sempre us heu considerat professor. O és que ésser professor va lligat a ésser, també, investigador, crític, etc?

—**Mira, jo vaig començar perquè tenia ganes d'escriure. Però em vaig adonar que per aquell camí no arribaria enlloc. I aleshores vaig convertir allò que m'interessava en matèria d'estudi, i això em va portar a la docència i a la investigació. Ara, als anys seixanta em trobava sense feina i no hi havia cap possibilitat universitària. Jo sempre havia estat oscil·lant entre la investigació i la crítica militant. Per quina raó a la crítica militant? Perquè era la que estava més lligada a la creació literària. Si en aquell moment jo hagués pogut entrar en un diari a fer crítica, no sé si hagués deixat de banda la docència i la investigació.**

—Heu dit que quan éreu jove vau provar de fer literatura. Per què no hi perseveràreu? Mai no es comença escrivint bé.

—**No, hi ha coses que de seguida es veuen. Mira, jo vaig estar molt influït pel Riba i el Foix, i aquests es plante-**

javen la literatura a vida o mort. En Riba un dia em va dir: "o caixa o faixa". Bé, doncs jo aleshores vaig llegir la *Vita nuova* del Dant i vaig veure que era incapaç de fer allò o una cosa semblant... I a mi no m'interessava de ser un escriptor imitatiu, reiteratiu.

—I aquesta és la funció de la crítica, d'assenyalar els escriptors reiteratius i epigonals.

—Aquest és el drama. Perquè els crítics, o no ho diuen o, si ho diuen, reben castanyes.

—Però això hauria de ser igual. El crític hauria de saber que li tocarà de rebre, així com també tocarà de rebre als escriptors.

—A veure, si tu vius als EUA, i treballas a Nova York, i crítiques un poeta del Pacífic, no passa res. Però aquí, que és un món tancat, on veus tothom cada dia, on et poden fer la punyeta, és perillós. A mi, per exemple, encara hi ha gent que, per una crítica de fa temps, em guarda un rancor inimaginable. I mira, hi ha persones que tenen el do d'escriure i n'hi ha que no el tenen.

—Parlem de la Universitat. Com veieu el món universitari?

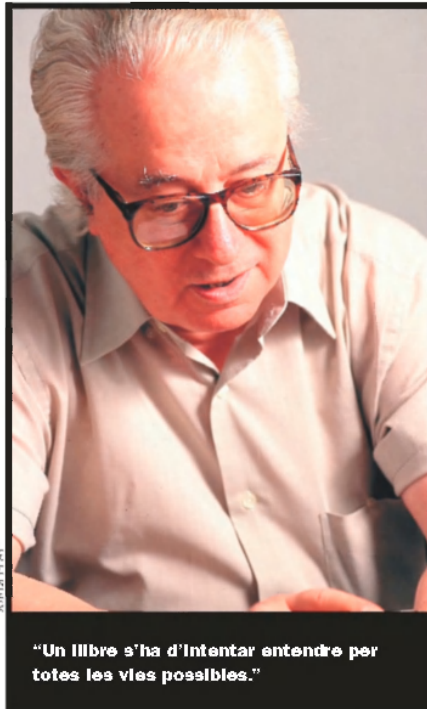
—Jo crec que va per una línia de massificació i de burocratització, potser inevitable. S'ha convertit en una gran màquina de funcionaris. Ho ha estat sempre, però ara ho és més. També ha baixat el nivell general. I en el cas de les humanitats, a més, no són moda. És clar, en aquest món de la globalització, de l'automatització, les humanitats representen un paper petit, i probablement tampoc no han sabut crear unes necessitats que les fessin imprescindibles.

—I quines serien aquestes necessitats, com crear-les?

—Per exemple, formant gent que no necessàriament hagin d'acabar essent docents o investigadors, sinó que puguin treballar com a assessors culturals, o en organismes internacionals... Perquè, mira, d'especialistes en literatura, la societat en necessita ben pocs, i no tenen cap funció rellevant.

—I els estudiants, han canviat?

—Sí. Aquí el problema és que es va crear un model d'universitat a finals del segle XVIII que, per raons òbvies,

era elitista. I es varen crear unes determinades estructures per a aquesta universitat, que, amb el temps, ha deixat de ser elitista, i ha tendit a la massificació. Però les estructures no han canviat. Aleshores, si no canvien les estructures en relació a la massificació, estem perduts. És clar, el problema de la massificació ja ve del batxillerat. Quan jo feia el batxillerat, es donava un ensenyament molt determinat i molt dur, i ara no es dona.

—M'imagino que sou més que conscient que heu creat escola. Com ha estat això?

—Jo sempre he procurat de tenir molt tracte amb l'estudiant fora de classe, en un moment en què això era possible perquè no érem gaires, a l'Autònoma. En canvi, vaig notar una diferència molt forta quan vaig passar de l'Autònoma a la Central. A la Central, tenia tants alumnes que ni tan sols els coneixia, i en canvi, a l'Autònoma, els coneixia pel nom, m'explicaven els seus problemes, que si el pare era un fatxa (el pare sempre era fatxa), anàvem a prendre cafè al bar... Això, a la Central ja va ésser impossible.

—Hi ha alumnes que ho proven, i professors que s'hi donen una mica...

—És que, avui, la vida és més dura i

competitiva, la gent és menys romàntica... Jo sempre havia dit que l'ensenyament era una mística, és a dir, una comunió entre estudiant i professor, i si aquesta comunió no es produïa era un fracàs... Ara, això, en cursos de cent cinquanta persones és impossible...

—Com era la vostra família? Us criàreu en un ambient culte, ja es llegia a casa vostra?

—El meu avi, que havia quedat orfe i s'havia hagut de posar a treballar als set anys, que havia hagut d'aprendre a llegir i escriure pel seu compte, era aficionat a la música i a la literatura, i fins i tot escrivia... I, dins la seva modèstia, anava comprant llibres. Va treballar de vidrier al tombant del segle XIX al XX, i per tant, algunes de les construccions modernistes són fetes per ell, com a obrer. Era un home inquiet, a qui sobretot li agradava la música... I el meu pare era músic, a més de molt aficionat a la literatura. Per tant, a casa hi havia un bon ambient cultural.

—Quines foren les vostres primeres lectures, les que més us varen marcar d'aquella biblioteca?

—Sobretot la revista *L'Avenç*, uns volums que teníem; també el famós número 31 de *L'Amic de les Arts*, el del surrealisme, que, com que va sortir solt, no era ni tan sols a la Biblioteca de Catalunya... I, és clar, també hi havia Maragall, Verdaguier, Carner, Puig i Ferrater, Sagarra, Pla...

—Ja som al segle XXI. Podríeu fer un balanç —inevitablement esquemàtic— del que ha estat la literatura catalana del segle XX?

—Durant el segle XX han sortit unes quantes novel·les de primeríssima qualitat, com ara *Solitud*, *Mirall trencat*, *Bearn*. També han sortit tres o quatre poetes de primeríssim ordre: Carner, Riba, Foix, Espriu... En aquests moments, el teatre està a un gran nivell, no solament ja quant a autors sinó, per entendre'ns, com a teatre-espectacle. I d'autors vius en aquests moments que quedaran, també n'hi ha uns quants: Porcel, Gimferer... Ara bé, per a mi els veritablement grans són Riba i Foix.

—Permeteu-me que us posi en un compromís joganer. Definiu amb una frase els sis escriptors que ara us esmentaré. Comencem: Verdaguer.

—Un poeta extraordinari que va aconseguir dues coses: donar solució a un problema teòric, general i europeu, que era el de fer poesia èpica modernament; i a la vegada ser un poeta molt popular.

—Riba.

—Riba era molt complex. Tenia una teoria i un programa poètic, i l'obra que va fer responia a aquesta teoria i a aquest programa. La seva obra gira al voltant de la vida i la literatura, però ell no intenta de fondre-les, sinó que, essent la vida allò fonamental, la literatura ve com a conseqüència d'aquesta. No sé si és això el que em demanaves, però sí almenys em deixessis temps per pensar-ho...

—No, la gràcia és que no teniu temps de pensar-ho, una o dues frases espontànies i prou. Així anem bé. Seguim: Foix.

—Foix és la imaginació i la construcció de llenguatge. A diferència de Riba, que lluita amb el llenguatge i no l'arriba a dominar, Foix crea llenguatge. A més d'imaginatiu, Foix és un personatge que busca, i que té un pòsit metafísic molt important, té tota una visió del món. Foix es planteja el problema de la realitat: d'una banda, la realitat quotidiana, que és fragmentada i càdica, i de l'altra, la Realitat Absoluta. I ell especula sobre aquesta doble realitat. El que passa és que després t'ho basteix amb un llenguatge tan ric que a vegades el lector perd allò que el poeta vol dir.

—Ferrater.

—Un bon poeta que t'explica les experiències del seu món quotidià, però que no té ni el devessall imaginatiu d'un Foix ni el rigor intel·lectual d'un Riba.

—Gimferrer.

—Gimferrer torna a ser un altre imaginatiu i recercador, i en aquest sentit està molt a prop d'en Foix. El Gimfe, per a mi, la gràcia que té és que sintetitza tota la poesia contemporània, i no en pla manual, sinó en pla de creador. Hi ha dos tipus de poeta: aquell que construeix el poema a partir d'uns pri-

“D'autors vius en aquests moments que quedaran, n'hi ha uns quants: Porcel, Gimferrer... Ara bé, per a mi els veritablement grans són Riba i Foix”

mers versos donats, i aquell que escriu en un transport, que viu permanentment entre aquests versos donats. I Gimferrer és del segon tipus. Jo crec que és un geni que té molt ofici.

—Porcel.

—Porcel escriu novel·les en què explica sempre les seves ànsies, els seus interessos més personals, amb un llenguatge d'una riquesa extraordinària. Amb les seves novel·les, crea un món i un jo propis que no són el seu món i el seu jo reals, sinó els que ell desitjaria que fossin reals. Tots aquests que m'has dit tenen un llenguatge extraordinari, i jo crec que l'escriptor ha de ser un gran creador de llenguatge. Encara que si només és construcció de llenguatge la literatura queda curta. La creació verbal ha de tenir un sentit perquè el que el lector busca és el sentit de l'obra.

—Foix deia que quan era jove llegia per forjar-se el caràcter. Serveix per a això, la literatura?

—La literatura és suficientment rica com perquè cada lector la utilitzi segons les seves necessitats. La gran lectura d'una obra és la lectura d'identificació. Ara, també es pot llegir per evadir-se. A mi, la poesia em serveix més per a la identificació, i la novel·la, més per a l'escapada. La literatura

serveix per a moltes coses, depèn del que hi busca el lector, i la gran literatura és aquella que sempre respon, aquella en què el lector, sigui de la mena que sigui, troba sempre allò que busca. Però mira, a mi Riba em va ensenyar que l'autor vol dir una cosa i que jo, com a lector, he de descobrir què vol dir l'autor, que no m'he d'imaginar el poema que jo voldria que l'autor hagués escrit, sinó el poema, o la novel·la, que l'autor ha escrit. A mesura que un va adquirint gruix de lectures i gruix d'experiències, els textos creixen, perquè tu hi aboques tota la teva experiència. Perquè l'autor no sempre és conscient del que fa, però sí que deixa el pòsit necessari dins el text. Aleshores, a mesura que un va creixent intel·lectualment, l'obra també va creixent, i l'obra en realitat no es mou, sempre és la mateixa. Per tant és el lector que ha de cultivar-se.

—Com s'ha de llegir un llibre?

—Un llibre s'ha d'intentar entendre, per totes les vies possibles. Tu t'has d'enfrontar al text, has de saber què et demana, i segons el que et demani, has d'anar agafant tot allò que calgui per entendre'l.

—I d'una manera més visceral, més intuïtiva?

—Home, aleshores tu llegeixes i t'inventes el teu text. Mira, hi ha diferents tipus de lectura: la intuïtiva, la identificativa, la professional... Riba, Ferrater i Gimferrer són un tipus de lector molt racional; en canvi, Foix llegia el que volia llegir, era molt imaginatiu. I en tenia tot el dret!

Quan, a mitjan conversa, li he proposat que em definís una sèrie d'escriptors amb una frase més o menys espontània, el doctor Molas, un punt al·larmat, m'ha dit que voldria llegir l'entrevista abans no surti publicada. Per si he de corregir, o matisar, alguna de les respostes, ha dit. Jo he pensat que, així, la cosa perdria una mica del seu encant. Però què hi farem... Res no es pot contra la cautela de l'erudit. O, millor, contra el rigor del savi.

Pere Antoni Pons